

KOMPOZICE LITERÁRNÍCH DĚL

Kompozice literárního díla je dána tím, jak jsou v něm uspořádány a spojeny jeho tematické, popřípadě jazykové složky.

Na kompoziční uspořádání díla má vliv zejména přítomnost či nepřítomnost děje:

- Dějová (epická) díla mohou mít kompozici chronologickou, retrospektivní, rámcovou, paralelní, řetězovou.
- V dílech nedějových (lyrických) se uplatňují kontrast, paralelismus, opakování, gradace, pointa (ta i v epice).

- 1) **Chronologická (též kronikářská) kompozice:** mají ji díla, v nichž se děj vyvíjí podle časové posloupnosti, tzn. děj je čtenáři předkládán tak, jak šly události za sebou.
- 2) **Retrospektivní (též zpětná) kompozice:** autor na začátku naznačí či přímo prozradí výsledek děje a teprve pak se čtenář dozví, co se vlastně odehrálo.
- 3) **Rámcová kompozice:** mluvíme o ní tehdy, skládá-li se dílo z více příběhů vložených do příběhu hlavního (např. *Dekameron*).
- 4) **Paralelní (prolínavá) kompozice:** objevuje se v dílech, v nichž se souběžně seznamujeme s několika dějovými liniemi (např. s jednotlivými osudy hlavních postav příběhu), které se postupně propojují.
- 5) **Řetězová kompozice:** vzniká, pokud se děj odvíjí jako sled samostatných příhod, které jsou spojené jednou postavou.

- 1) **Kontrast (protiklad):** vzniká, řadí-li autor vedle sebe protikladné jevy. Kontrast byl oblíbeným prostředkem literatury středověké a barokní.
- 2) **Paralelismus:** je souběžné kladení srovnatelných (stejných nebo obdobných) větných celků nebo veršů. Tato obdoba může být gramatická, zvuková a tematická.
- 3) **Opakování:** opakování nějakého motivu, verše atd. Opakováním verše či skupiny veršů na konci slok vzniká refrén.
- 4) **Gradace (stupňování):** o gradaci mluvíme, pokud autor sestavuje motivy či situace tak, aby se jejich význam stupňoval.
- 5) **Pointa:** o pointě mluvíme tehdy, je-li dílo ukončeno překvapivým, výrazným motivem.

Výše uvedené kompoziční postupy se v literárním díle většinou prolínají.

KOMPOZICE NEUMĚLECKÝCH TEXTŮ

Členění horizontální a vertikální (viz učebnice *Komunikace a sloh*, str. 25–28).

Horizontální členění

Jde o členění textu na jednotky, které následují za sebou. Základní členění:

- a) rámcové části (úvod, závěr)
- b) střední část (stať)

Výše uvedené části textu se mohou ještě dále členit na několik textových jednotek, které mají grafickou podobu odstavců.

Vertikální členění

Jde o rozčlenění textu na podstatné a méně podstatné části. Za texty vedlejší tak můžeme považovat např. předmluvu, doslov, poznámky (koncové nebo pod čarou), seznam literatury, shrnutí, přílohy, rejstřík, obsah apod. Tyto texty pak bývají od textu hlavního nějak odlišeny, např. bývají umístěny na novou stránku, do zvláštního odstavce, po čáru atd., nebo bývají psané jiným písmem (kurziva, drobnější písmo apod.). Kromě toho zahrnujeme do vertikálního členění textu veškeré číslování, odrážky a vše, co činí text přehlednějším.